

کنگان در آینه سنگ‌ها و ساروج‌ها

سیر و ساروج

انتشارات ملی و اسنادی

سرشناسه: مهاجری، سیروس، ۱۳۴۵ -

عنوان و نام پدیدآور:

کنگان در آئینه سنگ‌ها و ساروج‌ها / سیروس مهاجری.

مشخصات نشر: بوشهر: دریا نور، ۱۳۹۷.

مشخصات ظاهری: ۱۲۰ ص.: مصور: ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۰۷۰-۴۹-۸

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

موضوع: کنگان

موضوع: (Kangan (Iran

رده بندی کنگره: ۱۳۹۷ م۹۷۵ ن/۱۱۵ DSR

رده بندی دیویی: ۹۵۵/۶۴۴۷

شماره کتابشناسی ملی: ۵۱۴۸۱۲۶

کنگان در آئینه سنگ‌ها و ساروج‌ها
سیروس مهاجری

« طرح جلد: رضا صفایی، سعید درخشان »

« صفحه‌آرایی: مرتضی شمسعلی پور »

« انتشارات: دریا نور »

« شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه »

« چاپ‌تول: ۱۳۹۷ »

« شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۰۷۰-۴۹-۸ »

« نشانی: پتدر گناوه، میدان امام خمینی، »

مجمع تجاری جمالزاده- واحد ۳۰۲

نمابندگی شیراز: خیابان هفت تقاطع هدایت پلاک ۹۹. طبقه اول

« تلفن: ۰۹۱۲۶۸۷۲۷۰۰ »

قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان

فهرست

مقدمه ۷

فصل اول

جغرافیای شهرستان کنگان

جغرافیای طبیعی ۵

- ۱-۱-۱: محدوده شهرستان کنگان و شهر کنگان و بند / ۱۵
- ۱-۱-۲: آب: ۱۰۰: وضعیت کشاورزی و پوشش گیاهی / ۱۷
- ۱-۱-۳: خاک و پوشش گیاهی / ۱۸
- ۱-۱-۴: کوهها و چشمه ها / ۲۰
- ۱-۱-۵: بادهای محلی / ۲۳
- ۱-۱-۶: منابع آب / ۲۷
- ۱-۱-۷: راههای مواصلاتی کنگان / ۲۹

جغرافیای اقتصادی

- ۱-۲-۱: گمانه‌ای بر رونق کشاورزی و دامپروری در سال تاریخی / ۳۴
- ۱-۲-۲: دامداری و پرآکندگی جانوری / ۳۵
- ۱-۲-۳: وضعیت تجارت و تولیدات تجاری / ۳۶
- ۱-۲-۴: موقعیت ژئواکونومی کنگان در دوران تاریخی / ۳۸
- ۱-۲-۵: کانی‌ها / ۴۰

جغرافیای انسانی

- ۱-۳-۱: وضعیت جغرافیای انسانی / ۴۰
- ۱-۳-۲: مهاجرت، مذهب و آئین / ۴۳

جغرافیای تاریخی

- ۱-۴-۱: جغرافیای تاریخی کنگان / ۴۷

فصل دوم

پیشینه و آثار تاریخی شهرستان کنگان

- ۱-۲: پیشینه‌ی تاریخی کنگان / ۳۵
 ۲-۲: اوضاع سیاسی، اجتماعی و فرهنگی کنگان / ۵۴
 ۲-۳: آثار تاریخی کنگان و اشیاء نویافته از آثار تاریخی / ۵۶
 ۲-۴: صنایع و معادن در اعصار گذشته / ۶۰
 ۲-۵: تنگه‌ها و اهمیت آن‌ها در رونق کشاورزی و دامداری منطقه / ۶۵

- ۱: تنگ بیهو / ۶۶
 ۲: تنگ مینو / ۶۷
 ۳: تنگ سیلی (سیه‌ری) / ۶۶
 ۴: منطقه کربلی (کربجوبی) / ۶۸
 ۵: تنگه هگبید / ۶۹
 ۶: تنگه سهد (سعد) / ۷۰
 ۷: تنگه کد شیرین / ۷۰
 ۸: چاه‌های خمیسی / ۷۲
 ۹: تنگه بو حیل / ۷۲
 ۱۰: کلات حسین احمدی / ۷۳
 ۱۱: تنگ‌هاکون / ۷۳
 ۱۲: تنگه لودر / ۷۵
 ۱۳: سنگ‌های آسیاب در شرق شهر ساحلی بنک / ۷۶
 ۱۴: گود سراجی / ۷۷
 ۱۵: ترخنی / ۷۸
 ۱۶: تنگ پشت آسمون و کلات بادرنگ و پوزمغدان / ۷۹
 ۱۷: پر شیخ حسین (شاه حسین) / ۸۴
 ۱۸: چاه قدیمی بنک / ۸۵
 ۱۹: نتیجه / ۸۷

فصل سوم

پیوست‌ها

- ۱: نقشه‌ها و عکس‌های آثار تاریخی / ۹۱
 ۲: فهرست منابع مآخذ و مصاحبه‌ها / ۱۱۳

مقدمه

 بناهای تاریخی و استای، شاسنامه‌ی مجسم و مستند پیشینه فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، و به عبارتی دیگر نماد داشته‌های فرهنگی و اجتماعی آن منطقه محسوب می‌گردد. نگارنده با التفات به احساس مسئولیت و از سر دل‌سختی با بازدید چندین ساله‌ای که از آثار تاریخی و باستانی کنگان و مناطق مجاور داشته‌ام، در پی جمع‌آوری اطلاعات بناهای تاریخی و باستانی منطقه بوده‌ام و به دلیل عدم وجود پیشینه‌ی اطلاعات متقن و علمی دقیق از این خطه از سوی پژوهشگران و سیاحانی که پیش از این از مناطق جنوب استان به مهر دیدن نموده یا پژوهشی انجام داده‌اند ناچاراً بر آن شدم تا با بازدید و بررسی آثار به جا مانده در مناطق مرتفع کوهستانی و دره‌ها و کوهپایه‌ها و مناطق پایین دستی تا سواحل بندر کنگان و شهر ساحلی بنک گمانه‌ای بنگارم هر چند توصیفی، در زمینه‌ی آثار به جا مانده از سنگ و ساروج در منطقه،

تا چراغی باشد فرا راه محققین و پژوهشگران علوم باستان شناسی و تاریخ که امید آن می رود تا بیش از پیش مورد عنایت ایشان واقع گردد و اصولاً فلسفه وجودی انتخاب نام این کتاب نیز بدین دلیل بود که آنچه از پژوهش میدانی حاصل نموده ام نگاشته ام و چون هیچ اطلاع متقنی نبود تا به آن ها استناد نموده و استمداد جویم به ناچار در مقام توصیف آثار برآمده یا حدس و گمان مطلعین محلی را پشتوانه ی بررسی های خود نموده و کماکان معذورم به این منطقه ی ساحلی یعنی بندر کنگان و شهر ساحلی بنک حلی در دوران کهن تاریخی و شاید پیش از تاریخ نیز زیستگاه مردمان ساحلی بوده، را که وجود سنگ نگاره ها و آثار بناها گواه بر این موضوع می باشد.

کنگان علاوه بر وجود سنگ نگاره های احتمالاً باستانی و آثار تاریخی بسیار متعدد مربوط به قرون نخستین اسلامی هر چند از نظر شهرنشینی جایگاه بنداری همچون سیراف و نجیر را دارا نبوده است اما از نظر کشاورزی با بسیاری از مناطق همجواری همساز بوده و بر برخی مناطق نیز رجحان داشته است و آثار باقیمانده از بناها، سدها و آب انبارها و آسیابها و آبراهه های قدیمی و غیره از دوران دیرین را که، مبتنی بر این موضوع می تواند باشد.

بندر کنگان از آنجا که در کنار خلیج فارس قرار دارد و خلیج فارس بنا به اذعان اکثر باستان شناسان، موزخین و سیاحان یکی از مهم ترین خاستگاه های تاریخی و مدنی در جهان محسوب می گردد، و نیز این خطه به علت همجواری با دریا از یک سو و همجواری با شهرهای تاریخی و باستانی پررونق همچون سیراف، بردو و نجیرم از سوی دیگر همه زمینه های پیشرفت را دارا بوده است.

حال با توجه به مطالب ذکر شده مسأله اصلی این نوشته بررسی و معرفی آثار، بناهای سنگی و ساروجی به جا مانده از دوران باستانی و تاریخی کنگان که کمتر مورد توجه و بازدید پژوهشگران به خصوص مورخان و باستان شناسان داخلی و خارجی قرار گرفته است. پرسش اصلی این نوشته آن است که چرا بناهای سنگی و ساروجی موجود در کنگان مورد کم توجهی مراکز علمی و فرهنگی قرار گرفته است و همچنین این نوشته بر این فرض مبتنی است که چون آثار یاد شده دور از مسیر اصلی و در تنگه ها و مناطق معیالی قرار داشته، کمتر مورد توجه محققین و مسئولین علمی و فرهنگی قرار گرفته است. با توجه به قلت منابع مکتوب و چاپی در زمینهی موضوع مورد مطالعه پایه و مبنای این نوشته بر اساس روش میدانی و با استفاده از تکمیل میدانی و مشاهده گذاشته شده است. این کتاب پس از مقدمه‌ای که در سه فصل به رشته نگارش کشیده شده است. در فصل اول، جغرافیای کنگان مورد بررسی قرار گرفته است، و نیز به پیشینه‌ی تاریخی کنگان پرداخته شده و عمل دوم اختصاص یافته است به بررسی آثار سنگی و ساروجی و تنگه ها، که رآن به ترتیب آثار را از سمت جنوب کنگان تا به شمال مورد بررسی قرار داده است. فصل سوم شامل پیوست‌هاست که مشتمل بر نقشه‌ها و تصاویر است و در انتها پس از نتیجه‌گیری، فهرست منابع و مآخذ و اعلام جای‌ها آمده است.

گردآوری مطالب این مجموعه تقریباً از سال ۱۳۸۸ ش (۱۳۸۶ تا ۱۳۹۳ ش (۲۰۱۴ م) صورت پذیرفته و در همین فاصله‌ی کوتاه، تاکنون تعدادی از آثار مزبور مورد تخریب قرار گرفته است و این واقعه، زنگ خطرست تا بیش‌تر به فکر نگهداری آثار باقیمانده باشیم و همچنین علاقه‌مندان و مسئولین میراث فرهنگی استان در فکر حفظ، مرمت و

جمع‌آوری اطلاعات آثار باقی مانده باشند.

آب‌انبار تنگ‌ها کون و راه‌های گربه‌رو در تمامی تنگ‌ها، سد تنگ‌سیله‌ای، آسیاب‌های متعدد، آسیاب بادی (آسباد) مشرف بر دهانه‌ی شمالی تنگ کدشیرین، قنات‌های چند گانه، چاه قدیمی بنک، گود سراجی و همه و همه نیاز به شناسایی و بررسی و بازدید از سوی کارشناسان محترم تاریخ و باستان‌شناسی دارند، هر چند بیم آن می‌رود که بسیاری از آثار، که در معرض هزین و هدر رفت بسیار سریع سازه‌های مسکونی و صنعتی و غیره هستند، تخریب آن‌ها را نپذیرند و نخواهد پایید و اگر در ثبت و شناسایی آن‌ها اقدامی صورت نگیرد همه آن‌ها به زودی تخریب شده و به دست فراموشی سپرده خواهند شد.

نگارنده جهت بازدید از آثار و بررسی آن‌ها، گاه مجبور می‌شدم تا چندین روز اوقات خود را در ساروج‌ها و تنگ‌ها و در جهت کنکاش در اطراف اثر مصروف نمایم، که غالباً به کشف آثار دیگری منجر می‌شد و افق جدیدی را بر من می‌گشود و شور بختانه هیچ کس از این امر بی‌خبری نیز اطلاع دقیقی از کم و کیف این آثار نداشتند و نگارنده ناچاراً به گشت‌های توصیف گونه خود تکیه نموده هر چند برخی از آثار را عکس‌برداری نمودم ولی به دلیل نبود امکانات عکس‌گرفتن بودند که سعی نمودم تصویر از وضعیت و وجه آن را به قلم آورم؛ از جمله آثار جاده فرعی ابریشم که به صورت سنت فرزان ابریشم این خطه گذشته و پس از گذر از کوه جاشک و شرق شهر خورموج از تنگ شیرینه گذشته و به فراشبند می‌رفته تا خود را به جاده اصلی تجاری ابریشم برساند و حقیر دو تا از استراحتگاه‌های آن را در شمال آبدون و شرق خورموج در سال‌های ۱۳۷۰ ش (۱۹۹۰ م) بازدید و بررسی نمودم و بسیاری از آثاری که این گونه موقعیت عکس‌برداری را نداشته است سعی

نموده‌ام به رشته تحریر و توصیف درآورم. همچنین آثاری چون تل کافرون در دهانه تنگ لودر و بسیاری از آثار دیگر که در این مجموعه آن‌ها را به توصیف درآورده‌ام.

برای یافتن آثار در دل کوه‌ها از افراد محلی خصوصاً کسانی که قبلاً در کوه‌ها به عنوان دامدار ساکن بوده و در برخی مراتع بالا دست کوهستانی زندگی می‌کرده‌اند بهره‌های فراوان برده‌ام. همچنین اشیاء یافت شده در منطقه کنگان توسط افراد محلی، گویای وجود رونق و زندگی در این خطه، در دوران بای مخفی بوده است. هر چند به دلیل بی اطلاعی افراد محلی و عدم وجود حقیقت‌آمیزی متقن توسط محققین موجب شد تا نگارنده نتوانم به طور قطعی آثار بناهای به دوره‌ای خاص نسبت دهم لیکن شباهت آثار، با آثار بناهای مناسبی هم‌عصر، هم‌زمانی آن‌ها را با یکدیگر تا حدودی به اثبات می‌رساند که صدالبته نباید به پژوهش‌های علمی محققین و کارشناسان علم باستان‌شناسی و تاریخ داراست. این جا دارد از همه‌ی دوستان و کسانی که مشفقانه و سخاوتمندانه در راستای گردآوری، تقریر و نشر این مجموعه‌ی پژوهشی، نگارنده را یاری نمودند، خاضعانه و صمیمانه تشکر و قدردانی نمایم و بسیار بجاست که به پاس زحمات صنعت‌گران و مهندسين اعصار کهن منطقه‌ی کنگان که پس از قرن‌ها به واسطه‌ی آثار و بناهای خود، نماد وجود تمدن و فرهنگ خود را به میراث گذاشته‌اند این کتاب را به روح بلندشان تقدیم نموده به امید آن که فرزندان این سرزمین به درنگ‌داری و حفظ این میراث گران قدر کوشا باشند.

بسیار به جاست اگر از کسانی که در جریان گردآوری و تدوین و چاپ این مجموعه یاری خود را از نگارنده دریغ نداشتند قدردانی گردد. ابتدا از همسر مهربانم که زحمات زیادی در تدوین انگیزه و اراده گردآوری و چاپ

این کتاب و کتب دیگر کشیدند همچنین از شاعرو نویسنده‌ی ارجمند جناب آقای غلامحسین دریانورد، مسئول محترم نشر و همکاران ایشان و جناب آقای نوروزی، فرماندار محترم شهرستان کنگان و انجمن عکاسان کنگان خصوصاً آقایان رضا صفایی، سعید درستکار و امیر ربیعی که همگی گارنده کم‌ترین را مرهون و مدیون محبت‌های بی دریغ خود نمودند بسیار سپاس. گزارم.

جهان است تقدیر را در گذشت
همان سان که بر رفتگان بر گذشت
تا من گشته برگرد دوار خویش
ز من دیده بسیار تکرار خویش
اما من که بر ما کنون می‌رود
به آینه‌ی من نیز هم بگذرد
کلام علی بیرون چه تائیده است
گذشته، فرا راه تائیده است

سیرت اجمالی

(۱۳۹۷ ه. ش. ۱۸ م)